

**PARMENİDES’TE VARLIK VE DÜŞÜNME BAĞLAMINDA
“VAR OLAN” (ON Tİ), “VAR-OLAN” (TO ON/TO EON) VE “VAR-
OLMA” (EİNAİ)***

*“being” (on ti), “Being” (to on/to eon) and “to be” (einai) in the Context
of Being and Thinking in Parmenides*

Derya Önder**

ÖZET

Bu metinde Antik Yunan felsefesinin önde gelen düşünürlerinden biri olan Parmenides (MÖ 5. yüzyıl) felsefesinde önemli yer tutan “var-olan” (on ti), “Var-olan” (to on/to eon) ve “Var-olma” (einai) kavramları arasındaki ilişki ele alınacaktır. Varlık ve düşünme bağlamında ele alınacak bu ilişki Heidegger’in Parmenides’e bakışına dayanarak değerlendirilecektir.

Anahtar sözcükler: var-olan (on ti), Var-olan (to on/to eon), Var-olma (eine), düşünme

ABSTRACT

This paper intends to analyse the relationship of between concepts of “being” (on ti), “Being” (to on/to eon) and “to be” (einai) which has an important place in the philosophy of Parmenides (5th century BC) who one of the premier philosophers of Ancient Greek Philosophy. The relationship will be examined in the context of being and thinking, and according to Heidegger’s interpretation of Parmenides.

Keywords: being (on ti), Being (to on/to eon), Var-olma (eine), thinking

Parmenides, Miletos Okulu’nun başlangıcı ile Platon’a kadar olan dönemde Herakleitos’la birlikte merkezi bir yere ve öneme sahiptir. Öyle ki hakkında yapılan çalışmalar, günümüzde “Parmenides Araştırmaları” olarak adlandırılacak çapta geniş bir külliyata ulaşmıştır. Neredeyse tamamı yabancı dilde yapılan bu çalışmaların ba-

---

* Bu çalışma Mayıs 2016 tarihinde İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Bölümü’ne teslim edilen “Parmenides Felsefesinde Varlık ve Düşünme” konulu yüksek lisans tezimizden faydalanılarak oluşturulmuştur.

** İstanbul Üniversitesi, Felsefe Bölümü, doktora öğrencisi. deryaonder@otekisiz.com

zıları düşünürler tarafından yürütülürken, büyük bir çoğunluğu Eski Yunan çalışmalarına dahil edilecek şekilde filologlar, diğer kısmı da çeşitli disiplinler tarafından ele alınmıştır. Birincil kaynakların yanı sıra, sayısız eserde de kısmen ya da tematik olarak Parmenides'e atıfta bulunulmuştur. Özellikle *Peri Physeōs'u* [Doğa Üzerine] 19. yüzyılın başından itibaren ve son 30-40 yılda giderek artan sayıda araştırmancının konusu haline gelmiştir. Homeros ve Hesiodos'tan sonra, öğretisini şiir biçiminde ifade etmiş olması onu filozoflar arasında filozof-şair konumuna yerleştirmiştir.

Bir bilim olarak mantığın Aristoteles'le başlangıç yatağını bulmasına rağmen, felsefesini ortaya koyuş şekli ile düşünmeye getirdiği yaklaşımlar Parmenides'i mantık disiplini için Antikçağ'daki öncül haline getirmiştir. Sokrates-öncesi felsefede Herakleitos'la birlikte (farklı yaklaşımlarla da olsa) bir kırılma yaratmış, en azından temel düşüncelerinin takipçisi olan Elea Okulu'nun kurucusu olarak da tarihe geçmiştir. Felsefesinin merkezine Varlığı koyması sebebiyle ontolojinin (varlıkbilim) babası olarak görülen Parmenides'in, episteme (hakiki bilgi) ile doksa (kanı) arasında yaptığı ayırım kendinden sonraki filozofları önemli biçimde etkilemiştir. Bu anlamda episteme'nin temellerini de atmıştır.

Bu makalede de, Parmenides'le birlikte farklı bir kavrayışı gerektiren, günümüzdeki ifadesiyle varlık, Parmenides'te geçen haliyle "Var-olan" (eon), tek tek var olanların her biri olarak "var-olan" (on ti) ve "Var-olma" (einai)¹ arasındaki ilişki ele alınacaktır. Bu ilişkinin Parmenides'teki karşılığını doğru anlamak, yaygın söyleyişle "varlık ve düşünme" yani "Var-olma" (einai) ile "kavrama/düşünme" (noein) arasındaki ilişkinin anlaşılmasına da ışık tutacaktır. Bu yaklaşımda daha çok Heidegger'in bakışı esas alınmıştır.

Giriş

Eski Yunanca *on* (öv) (çoğulu *onta*, *ὄντα*), "olmak" (*einai*, İng. to be, Alm. sein) fiilinin geniş zaman ortacının (sıfat-fiil) cinsiz halidir. Parmenides felsefesinin temelinde yer alan ve ondan sonra farklı tartışmalara da konu olan "var-olan bir şey" (*on ti*), "Var-olan" (*to on/to eon*) ve "Var-olma" (*einai*) şeklinde üç ayrı kullanımla karşı karşıya kalırız. Parmenides, kendi felsefesini *on* (öv) sıfat-fiilini *to* (*τὸ*) tanımlılığıyla (artikel) isimleştirerek oluşturduğu terim üzerine kurar. Sözcük anlamı "oluş, varlık, mevcudiyet, olma, varoluş, varlık" (İng. being) demek olan *to* (*τὸ*), "canlı, yaşayan, varolan" anlamına gelir. Geleneksel olarak İngilizcede "Being", büyük harfle "Varlık" olarak çevrilir.² Küçük harfle yazılan "being" "varlık", felsefede iki türlü kullanılır;

¹ Metin boyunca, tek tek var olanların her biri olarak (on ti), küçük harfle "var-olan"; bugün kullanılan Varlık karşılığı (eon), büyük harfle "Var-olan" ve einai da yine büyük harfle "Var-olma" şeklinde kullanılacaktır.

² Bu çalışmada "Varlık ve varlık" ikilisi yerine, "Var-olan ve var-olan" kullanılmıştır.

biri Yunanca sıfat-fille ilgili, diğeri Yunanca mastar olarak. Parmenides 8. fragmanda “Var-olan”ın (*eon*) özelliklerini sıralayarak tarif ederken aynı zamanda “Var-olma” (*einai*) ve kavrama/idrak etme (*voeiv*, *noein*) arasında bir bağlantı kurar.

Parmenides’ten önce de filozoflar benzer konularla uğraşmışlardır. Ancak onlar *ta onta* (τα όντα) ile uğraşırken, Parmenides hem kavrama yüklediği anlamı genişletmiş hem de kendinden öncekilerin yaptığı gibi *arkhē* ile çıkılan yolu tercih etmeyerek, “var-olanlar”dan (*ta onta*) “Var-olan”a (*to on*, τὸ όν) geçmiş, kendi felsefesini bunun üzerine kurmuştur.

Homeros ve Hesiodos şimdiki zamanda var olan şeyleri ifade etmek için *ta eonta* (τα έόντα) sözcüğünü kullanmışlardır. Homeros’ta *eonta* (έόντα) geçmişte var olmamış ve gelecekte de var olmayacak olandır. Bu ifade ilk anda Parmenides’in “O ne vardı, ne olacaktır; halbuki şimdi (*nyn*) vardır.” [B8.5] ifadesini hatırlatsa da Homeros’ta *genesis* (γένεσις, doğuş/oluş) ve *phthora* (φθορά, bozulmuş, çöküş, yok oluş)³ konuları Parmenides’in yaptığı gibi dışarıda bırakılmamıştır.⁴ *Phthora* (φθορά), başlangıcı *genesis*’le (γένεσις, varageliş) olan *kinesis* (hareket) sürecine bağlı olarak ortaya çıkan son yani bozuluştur.

Şekil 1. Genesis - phthora

Peters, Anaksimandros’taki durumun da böyle olduğunu söyler. Ama Parmenides’teki *on* (Var-olan) ve daha sonra Platon’daki *eidē* (formlar) *kinesis*’in dışındadır. Dolayısıyla bunların ne *genesis*’i vardır ne de *phthora*’sı [B8.27].⁵

Ta onta (τα όντα), başlangıçta “bir insanın evindeki eşyaları ve mülkleri” anlamında kullanılmış olsa da Miletos Okulu’yla birlikte anlamca “insanın bu dünyada algıladığı her şey” olarak genişletilmiştir.⁶ Ancak artık genişleyen bu *ta onta* (τα όντα) kavramının altında tanrılara yer yoktur. Etkileri felsefi yaklaşımlarda örtük ya da aleni hissedilse de gök gürlemesinin ve şimşek çakmasının sebebi olarak doğrudan Zeus’un görülmesi gerilerde kalmıştır. Bunlar daha somut olgular ya da gözlenebilir doğa olayları olarak algılanmaya başlanmıştır. Böylece Homeros’un tanrıları artık

³ *Phthora* (Φθορά): Bozulma, çökme, yıkılma/yıkılış, yok olma; yok oluş, çöküntü, yıkıntı, yıkım, mahv; aynı zamanda ölümlülük, fanilik, ölüm; bir kadının baştan çıkartılması, ayartılması, ahlâki çöküntü, ahlak bozukluğu, fenalık, kötülük, şerirlik. Lat. corruptio; Osm. Fesâd/ifsâd. (Peters, 2004: 297).

⁴ Werner Jaeger, *İlk Yunan Filozoflarında Tanrı Düşüncesi*, Çev. Güneş Ayas, (İstanbul: İthaki Yayınları, 2011), 55.

⁵ *Kosmos*’un bozulup çürümesi için *áphartos* ve ruhun bozulup çürümesi de *athánatos* maddeleri için bkz. Peters, 2004: 297.

⁶ Jaeger, *İlk Yunan Filozoflarında Tanrı Düşüncesi*, 39.

duyusal algının (*aisthēsis*) içinde yer almazken, bir anlamda insanın duyularıyla ulaşabileceği noktaların da sınırları çizilmiştir.

İonialılar'ın yaptığı yenilik, önceki dönemlerin mitsel düşüncesinin yaptığı gibi denetlenmesi mümkün olmayan hayal ürünü hikâyelerden yola çıkmak yerine, hareket noktası olarak sadece deneyimin içinde verili buldukları şeyleri almaları ve bunları yalnızca kendilerine dayanarak açıklamalarıydı. Parmenides ise kendinden önceki, bu *onta*'nın (ὄντα) "gerçek Varlık" olduğu iddialarını önemseyerek, insanların o zamana dek bu isimle andıkları şeylerin, bu nitelemenin gerektirdiği özelliklere gerçekte sahip olmadığı sonucuna varır. Onun düşüncesi, doğa felsefesi tarafından oluş ve yok oluş süreci içinde kavranan ve sürekli hareket halindeki ilk maddeyle (ἀρχή) özdeşleştirilmeye çalışılan ezeli Bir'in, mutlak bir Varlık anlayışının gerektirdiği nitelikleri karşılamada yetersiz olduğu yönündedir.

Parmenides, Varlık/Var-olan (*eon*) kavramının içinde, hiçbir zaman meydana gelmemiş olmak ve hiçbir zaman yok olmayacak olmak gibi kurucu özellikleri örtük biçimde bulur; hareketi ve çokluğu ise bütünüyle onun dışına iter. Ne var ki, bu reddedilen özellikler, İonialı doğa filozofları tarafından da gerçeklik olarak kabul edilen şeyin temel özellikleri arasında görülür. Bu niteliklerin ilişkilendirildiği doğa, aralıksız bir oluş ve yok oluş düzenindedir. Şimdi mevcut olan, çok kısa bir süre sonra yok olacaktır.⁷

Peki, Var-olan (*eon*), bize çağrıştırdığı gibi var olan her şey midir? Var-olanlar aynı zamanda şeyler midir?

Yunanlarda "şeyler" anlamına gelebilecek olan sözcükler, *khremata* (κρήματα), *pragmata* (πράγματα) ve *panta* (πάντα)'dır. Türkçede kullandığımız "şey" (شيء) sözcüğü ise Arapçadan gelir. Hem isim hem de mastar olarak kullanılır. İsim olarak "varlık", mastar olarak "var etme" anlamını taşır. Sözcüğün diğer dillerdeki karşılıkları şöyledir: Lat. *Res, ens*; İng. *thing, something*; Fr. *Chose, quelque chose*; Alm. *Ding, Sache, etwas*; Gr. *khrema* [χρημα], *pragma* [πραγμα], *ti* [τί], *ousia* [ουσία], *on* [ὄν], *onta* [ὄντα]'dır.

Khremata'nın (κρήματα) tekil hali olan *khrema* (κρημα), *khresasthai* "kullanmak" fiiliyle aynı çatıya aittir. Ayrıca "el" anlamındaki *kheir* sözcüğüyle ilişkili olarak elle yapılan anlamına gelir. Sözcük anlamı itibarıyla "kullanılan şeyler", "yararlı şeyler", "parayla ölçülebilen her şey",⁸ "servet", "mallar", "zenginlik" ve doğrudan "para" anlamlarını da taşır.

⁷ Jaeger, *İlk Yunan Filozoflarında Tanrı Düşüncesi*, 144.

⁸ Barbara Cassin (ed.). *Dictionary of Untranslatables: A Philosophical Lexicon*, Translation edited by Emily Apter, Jacques Lezra and Michael Wood, Translated by Steven Rendall, Christian Hubert, Jeffrey Mehlman, Nathanael Stein and Michael Syrotinski (Princeton, Princeton University Press, 2004), 327.

Sokrates-öncesi felsefede Herakleitos'ta da kullanılır. "Mallar" ya da "insanın kullandığı eşyalar" olarak geçer [Heraclit. DK 22 B90]. Herakleitos, Ateş ile "bütün şeyler" (*ta panta*) arasındaki ilişkiyi açıklamak için o zamanın temel değer ilkesi olan altın ile mallar ya da insanın kullandığı eşyalar (*ta khrēmata*) arasındaki ilişkiyle benzerlik kurar. Malların altınla takasında her zaman bir denge ve denklik vardır. Bu denklik altının "bir", malların "çok" olması bağlamında "bir" in "çok" a denkliği olarak da düşünülebilir. Ateş ve şeyler (*ta panta*) aynı şekilde böyle bir denklikle durmadan birbirine dönüşür. Ancak bu tamamen yok olma şeklinde değil, ateşin şeylere; şeylerin de ateşe yani birbirlerine dönüşerek var olmaları şeklindedir.

Anaksagoras'ın ilk fragmanında ["Başlangıçta tüm maddeler bir aradaydılar", "ὁμοῦ πάντα χρήματα ἦν"] "madde" olarak geçen sözcük de *khrēmata*'dır [Anaxag. DK 59 B1].

Sözcüğün bir başka kullanımı ise Protagoras'ın "İnsan her şeyin ölçüsüdür." ifadesinde görülür. İfadede "her şey" [*panton khrēmaton*] olarak kullanılan sözcük de budur.⁹ Protagoras bu düşünceyi Prometheos *mythos*'una dayanarak oluşturur. İnsanın varlığını sürdürebilmesi için gereken bütün teknik bilgi ve becerinin ortaya çıkmasına sebep olan ve onu hayvandan ayıran elleri ve elleri ile iş yapabilme imkânıdır. Daha önce *khrēmata*'nın *kheir* (el) sözcüğüyle aynı aileden olduğunu belirtmiştik. Protagoras'ta ise *khrēmata* sadece insanın elleriyle yaptığı şeyler anlamına gelmez. Genişleyerek yasaları ve devlet idaresiyle ilgili kaideleri de içerir. İnsan için "kullanım değeri olan her şey" de denilebilir.¹⁰

Ayrıca Aristoteles *Nikomakhos'a Etik*'in 4. kitabında cömertlikten söz ederken bu sözcüğü kullanarak "Mal' ile değeri para ile ölçülen her şeye diyoruz" der. Ona göre kullanılan şeyler hem iyi hem de kötü bir şekilde kullanılabilirler. Zenginlik de insanın bu türde kullandığı bir şeydir. Cömert kişi, zenginliği en iyi şekilde kullanacak olan kişi, yani mal konusunda erdeme sahip olan kişidir. Malın kullanılması ise "harcamak" ve "vermek" olarak görülür, "almak" ve "korumak" ise sahip olmak olarak değerlendirilir [Arist. *Eth. Nic.*, 4, 1119b25-30, 1120a1-5].

Pragmata'nın (πράγματα) tekil hali ise *pragma*'dır, *prassein* [πράσσειν] fiilinden gelir. Homeros'ta genel olarak "elde etmek, başarmak, üzerinde çalışmak, bir konuyla ilgilenmek" anlamlarında kullanılır. *Praksis*'in "eyleme" anlamına karşılık, bu etkinliğin nedeni ya da sonucu anlamında daha somut bir anlam taşır: Bir eylemle düşünüldüğünde "görev, ilişki, somut gerçeklik, nesneyle ilgili bir şey"dir. Ama çoğul halde *pragmata* daha somuttur. İçinde yer aldığımız dış dünyanın "gerçeklikleri",

⁹ Cassin, *Dictionary of Untranslatables: A Philosophical Lexicon*, 279.

¹⁰ Nedim Yıldız. "Protagoras'ın Dini ve Tanrısal Konular Hakkındaki Görüşleri" <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iufad/article/viewFile/1023012672/1023011900> (çevrimiçi), 85, n. 9.

yani kişisel ya da kamusal olarak ilgilendiğimiz şeyleri ve meydana gelen “olgular”ı ifade eder.¹¹

Aynı zamanda “madde”, “şey” anlamına da gelir. Aristoteles iki tür *pragmata*'dan söz eder [*Metaph.*, 1041b28-31]. 1. Maddi (varolan), 2. Maddi olmayan (varolmayan). Maddi *paragmata*, tözü formel bir ilke anlamında “doğa” olan şeylerdir. Sadece maddi/varolan *pragmata*, doğal maddeler, ya çoğu maddi ya da maddi niteliklere sahip olabilirler.

Maddi olmayan *pragmata*, diğerlerine ilaveten melez, kendiliğinden üreyen organizmalar, hayvan kısımları, elementler ve insan eliyle yapılan şeylerdir. Maddi olmayan *pragmata*'ların göstergesi, sonsuz aktüelliğe sahip olmamalarıdır, başka bir deyişle potansiyel haldedirler. Aristoteles bütün *pragmata*'ların maddeye dönüşebileceğini söyler. Ayrıca insan yapımı şeyleri maddi-olmayan *paragmata*'lar arasında sayar. *Topikler*'de [*Top.* 1.18, 108a21] ve *Retorik*'te de [*Rh.* 3.14, 1415b4] *pragmata*'dan bahseder.¹²

Yine benzer şekilde kullanılan sözcüklerden biri olan *Panta* (πάντα), “her şey”, “şeyler” anlamına gelir.¹³

Yok-tur/var-değildir (*ouk estin*) ve var-olmayan (*mē einai*) konuları da Parmenides'in varlık meselesi ile ilgilidir. Aristoteles doğrunun ve yanlışın sadece birleştirmede ve ayırmada olabileceğini söyler. Örnek olarak verdiği “teke-geyik”in tek başına bir anlamı vardır ama buna zaman belirtmesi anlamında “vardır” ya da “yoktur” eklenmedikçe bir doğruluktan ya da yanlışlıktan söz edilmeyeceğini belirtir [*Cat.* 2]. Yanı sıra “-dır”ı “idi ve olacaktır” ile birlikte zaman belirtenler olarak gösterir. Böyle bir durumda “-dır”ın, örneğin bir isme eklenmesinin de işlevi farklıdır. “Philon'dur” dediğimizde sadece ismin bir hali belirtilmiş olacak ama sözcük ne doğru ne de yanlış olacaktır.

Benzer şekilde “-dır”ın kendi başına isim olan “sıhhat” sözcüğüne eklendiğinde ise bu seferki işlevinin de “sıhhatte-dir” sözcüğü ile sıhhatte olma halinin şimdi de devam ettiğini gösterdiğini ileri sürer. Üçüncü bir tip olarak “iyi değil-dir” ya da “hasta değil-dir” ifadeleri de Aristoteles tarafından fiil olarak kabul edilmez. Olsa

¹¹ Cassin, *Dictionary of Untranslatables: A Philosophical Lexicon*, 895.

¹² Cassin, *Dictionary of Untranslatables: A Philosophical Lexicon*, 894.

¹³ Şeyler anlamında kullanılabilen diğer bazı sözcükler de şunlardır: *On* (όν) sözcüğü (çoğ. onta, όντα), var olanlar, varlıklar demektir. *Ta onta, einai*'in çoğul cinsiz sıfat-fiil formudur ve “var-olanlar” (beings) anlamına gelir. Daha önce de belirtildiği gibi, örneğin, ağaç, taş, kapı, duvar, tavşan ve kuş var-olanlardır. Birlikte dünyayı oluştururlar. Genellikle “şeyler” sözcüğüne karşılık olarak da kullanılabilirler. *Ousia* da *ta onta* gibi *einai*'dan (Var-olma) türetilmiştir. Olağan kullanımında isim olarak kişinin kendisi, birinin sahip olduğu özellik ya da madde anlamına gelir. Felsefi anlamıyla ise kalıcı ve gerçek Var-olan'dır. *Tō on, ta onta*'nın tekil şeklidir ve *ousia*'yla eşanlamlı olarak da görülebilir.

da ancak belirsiz fiil olabilir çünkü var olana da var olmayana da uygulanmaktadır [Arist. *Cat.* 3].

Şiirde *ou* ve *mē* ile iki tür negasyon (inkâr/olumsuzlama) yapılıdır: *Ouk esti*, “Var-olmayan, boşluk, hiçbir şey” anlamlarına gelir. Parmenides’in şiirinin sunduğu, birbiriyle çelişik iki soruşturma yolu görünüşe göre simetriktir: vardır/varolandır (*esti*) ve var-değildir/varolan-değildir (*ouk esti*) (B2.3 ve B5).

Ou [oû], *ouk*, gerçek, nesnel bir negasyondur, diğeri *mē* [μή] ise aklın ya da iradenin varsayımını “engelleyci” ve “subjektif” negasyondur. *Mē on* (Var-olmayan), isimleştirilmiş sıfat-ortaç, basitçe var-olmayan olduğu kadar yokluğa da (non-being) atıfta bulunur. *Mē on*’dan bahsedildiğinde, *on*’un (Var-olan) karşıtından söz edilmez.¹⁴

Bu durum Aristoteles’in de *Kategoriler*’de gündeme getirdiği “karşı-olum” konusyla da ilgilidir [*Cat.* 10.11b17-23]:

Bir terimin başka bir terime karşı-olması dört tarzda söylenir: görelilerin karşı-olumu [*ta pros ti*], zıdların karşı-olumu [*ta enantia*], yoksunluğun sahibolmağa [*kataphasis kai apophasis*] karşı-olumu, tastikin inkâra [*kataphasis kai apophasis*] karşı-olumu vardır. Bu hallerin her birinde, karşı-olum şu şekilde şematik olarak ifade olunabilir: görelilerin karşı-olumu, mislin yarımaya olduğu gibi; zıdların karşı-olumu, iyiliğin kötülüğe olduğu gibi; yoksunluğun sahibolmaya karşı-olumu, körlüğün görmeye olduğu gibi; tasdikink inkâra olan karşı-olumu, oturuyor’un oturmuyor’a olduğu gibi.”¹⁵

Onaylama [tasdik] ve negasyon [inkâr] aynı anda doğru olamayan şeylerdir. Bu açıdan *ou* ve *mē* aynı konumdadır. Diğer yandan, yokluk, yoksunluk (*sterēsis*, στέρησις), *steromai* “eksik olmak, -e sahip olmamak, ihtiyacı olmak” “-den bulunmamak”, “kaybetmek, yitirmek, mahrum etmek”, “çalmak, aşımak” sıklıkla “*a*”, “mahrum edici, yoksun kılıcı”, sadece yüklemi etkiler ve bu da gramatik olarak tamamen farklıdır.

Örneğin, *A-kinēton esti*’nin anlamı “hareketsiz bir şey” demektir fakat bu eksik olan şey, hareket yeteneğidir. – bu nedenle böyle bir sözcük insan için söylenebilir ama (doğası gereği büyüyen ama hareket etmeyen) bitki için söylenemez.¹⁶ Yani onun doğasında zaten içermediği bir şeyin olmaması nedeniyle o şeyden yoksun ya da eksik sayılamaz.

¹⁴ Cassin, *Dictionary of Untranslatables: A Philosophical Lexicon*, 317.

¹⁵ Aristoteles, *Organon I- Kategoriyalar*, Çev. Hamdi Rağıp Atademir, 2. bs., (Ankara, MEB, 1963), 42.

¹⁶ Cassin, *Dictionary of Untranslatables: A Philosophical Lexicon*, 319.

Aristoteles bu konuya da *Kategoriler*'de benzer şekilde değinir:

"Bir varlığa ne sırf dışleri olmaması yüzünden dışsız, ne de sırf görme-si olmaması yüzünden kör diyemeyiz, ama onun tabii olarak dışlere sahibolması gerektiği zamanda ne dışleri, ne de görmesi olmadığı için söyleriz: çünkü varlıklar vardır ki doğuştan ne görmeleri ne de dışleri yoktur, ve bunlara da bu yüzden dışsızler veya körler denmez."¹⁷

Aynı örnek üzerinden, *a-kinēton* olan, hareket-siz (-siz yoksunluk eki olarak), bir yerden bir yere taşınabilir ve gerçek bir hareket olmasa bile, *ou kineitai*, bu da bir harektir. Dolayısıyla bu ifade için "*mē kinēton einai*" [hareket etmeyenin varolması] demek doğru olmaz, çünkü o bir "hareketli-olmayan" dır.¹⁸

Dikkat edilmesi gereken konulardan biri de Var-olan'ın (eon) türlü şekillerde bulunabileceğidir. Parmenides şiirinde "Dik gözlerini şeylere orada bulunmasalar da, sarsılmaz bir şekilde/bulunur zihinde [*nous*]" derken bunu kastetmiş olmalıdır. "Var-olan" gerçek (reel) olabilir, hayali olabilir, doğal ya da kültürel bir nesne olabilir. Burada onu var kılmak için hep "olma"dan söz edişimiz dikkat çekicidir. Örneğin, kanatlı atın olmasıyla, üçgenin olması aynı şey değildir. "Var-olmayan hiçbir şey düşünülemez" çünkü var-olmayan yoktur. Her şey Var-olan'dır (*eon*). Ancak ağacın var olmasında bir varoluş varken, örneğin üçgenin var olmasında bir varoluş yoktur.

Var-olan/Varlık (*eon*) ve düşünme/idrak etme/kavrama (*noein*) ilişkisinde Parmenides'in temel argümanı, var-olmayan hiçbir şeyin düşünülemeyeceği, eğer bir şeyi düşünüyorsak onun mutlaka var olan bir şey olduğudur. Parmenides Var-olan'dan söz ederken görünüşle ya da fiziki niteliklerle ilgilenmez, onun için var-olan her şeyin ortak yönü, hepsinin var olmasıdır. Yani Parmenides tek tek var-olan'la (*on ti*) Var-olan (*to on*) arasında bir fark görür. Bu fark, Hint-Avrupa dillerinde *este*, Eski Yunancada *esti* (İngilizcede *is*) ve Türkçede "*dir*" olarak ifade edebileceğimiz fiil üzerinden oluşturulur. Bu, bir şeyin var olduğunun göstergesidir.

Parmenides'in bir (*to hēn*) olan Var-olan'ı (*to eon*), var-olanlardan yola çıkılarak ulaşılmıştır ve Var-olan'a bağlıdır. Var-olanların "Var-olma"ya (*einai*) mesafeleri tıpkı kürede olduğu gibi her noktadan merkeze eşit mesafededir ki bu merkezde duran şey de Var-olan'dır (*eon*). Bazı yorumcular Parmenides'in Var-olan'ının (*eon*) küre olduğu yorumunu yaparlar. Geometrik bir şekil olarak küre, bu benzetmenin yapılmasını akla uygun kılacak pek çok özelliğe sahiptir. En belirgin özelliği "mükemmel" oluşudur. Parmenides'ten önce de küreden bahsedilmiştir.¹⁹

¹⁷ Aristoteles, *Organon I- Kategoriyalar*, 45.

¹⁸ Cassin, *Dictionary of Untranslatables: A Philosophical Lexicon*, 319.

¹⁹ Parmenides'ten önce Anaksimandros *kosmos*'un küresel olduğundan söz etmiştir. *Kosmos*'un küresel oluşunu silindirik şeklindeki dünyanın evrenin merkezinde asılı ve herhangi bir şey

Pythagorasçılar da sayıyı cisimli bir şey olarak düşünmüşlerdir. Dolayısıyla Parmenides'e göre düşündüğümüz her şeyin bir kütlesi vardır. Kütlenin olmaması gibi bir düşünce henüz yoktur. Var-olan (*eon*) da aynı şekilde kendisiyle doludur. Nesne ve nitelik ayrımı daha sonra Demokritos'ta ortaya çıkacaktır. Var-olan ile cisimsiz var-olan ve var-olanların var olma tarzları arasındaki ayrım, sonraki dönemde Platon'da ifade edilecektir. Var-olmayanın olmaması, hatta ifade bile edilemiyor olması, bize "yanlış konuşma" diye bir şeyin olup olmadığı sorusunu sordurur. Aslında bunun ifade-edilemez olması, temelde idrak edilemez olmasıdır. Çünkü Parmenides'e göre yanlış konuşmak, var-olmayan bir şey hakkında konuşmaktır. Var-olmayan yoktur, o halde böyle bir konuşma da yapılamaz.²⁰

Varlık ve Düşünme'ye ayrıksı bir bakış

Heidegger, 1934 yılından, Freiburg, Karaormanlar'daki kulübesine çekildiği zamandan itibaren Yunan felsefesi üzerine düşüncelerini dile getirmeye başlamıştır. Yerleşik bir felsefe tarihinin (kronolojik ve sıralı) yanı sıra, kurucu diyebileceğimiz filozofların bir de kendi kişisel "felsefe tarihleri" vardır. Felsefesinin tamamını varlık konusu üzerine kuran Heidegger için Yunan felsefesi ayrı bir değer taşır. Özellikle Sokrates-öncesi felsefede üç düşünür (Heidegger düşünmekten geldiği için filozof yerine düşünür sözcüğünü tercih eder) hakkında bilhassa çalışır. Bu filozoflar Herakleitos, Parmenides ve Anaksimandros'tur. Çünkü bu üç düşünürü kurucu düşünürler olarak görür. Heidegger, farklı zamanlarda, farklı ölçülerde Parmenides'e değinmiştir.²¹ Bizim düşüncemize göre Heidegger'in Parmenides'e genel olarak bakışı, boyutları ve araştırma zamanı daha geniş ve buna odaklanmış bir çalışmanın konusu olmaya hem adaydır hem de bu çerçevede bir araştırmanın bütün yan getirileri açısından da buna değerdir.

Heidegger'in Parmenides'i bu derece dikkate almasının birkaç temel nedeni vardır. Bunlardan ilki Parmenides'in öğretici-şiiriyle (Alm. lehrgedicht) ele aldığı Var-olan (*eon*) konusudur. Bu konu şiirin bel kemiğini oluşturduğu gibi aynı zamanda Var-olma'yı (*einai*), düşünmeyi/kavramayı (*noein*) ele alır. Bunu yaparken de *alêthe-*

---

tarafından kaldırılmadan yüksekte ve her şeyden aynı mesafede olduğunu göstermek için kullanır [Anaximand. DK 12.A11]. Ksenophanes de Tanrının küresel olduğundan bahsetmiş ve ayrıca daha sonra Empedokles de *Sphairos*'u doğuştan küresel olarak tanımlamak için kullanmıştır (Drozdek, 2008: 42).

²⁰ Platon daha sonra bu konudan *Kratylos*, *Theaitetos* ve *Sophistês* diyaloglarında bahseder.

²¹ Martin Heidegger, *Gesamtausgabe 35: Der Anfang der abendländischen Philosophie, Auslegung des Anaximander und Parmenides* (Frankfurt am Main, Vittorio Klostermann GmbH, 2012); *Gesamtausgabe 40: II. Abteilung: Vorlesungen 1923-1944 – Einführung in die Metaphysik* (Frankfurt am Main, Vittorio Klostermann GmbH, 1983); *Gesamtausgabe 54: II. Abteilung: Vorlesungen 1923-1944 – Parmenides* (Frankfurt am Main, Vittorio Klostermann GmbH, 1992).

ia'yı, logos'u (ve legein'i), noein'i, einai'ı, physis'i Var-olan'a (*eon*) ekler; Var-olan (*eon*) *alētheia*'dır, *logos*'tur, *physis*'tir.

Heidegger, genelde Yunan felsefesine, özeld e Parmenides'e yaklaşımında “yaygın” ve “kabul görmüş” neredeyse (yaklaşımını takip edenler hariç) bütün bakış açılarını hem eleştirir, hem değiştirir. Bunu yaparken de ne sadece filolog, ne sadece filozof gibi davranır. Parmenides'in, bir filozof olarak öğretisini şiir ile ortaya koyması da Heidegger açısından dikkate alınmaya değerdir. Çünkü Parmenides, filozof olarak şiirle düşünmeyi seçerek felsefenin ve şiirin imkânlarını ve alanlarını birleştirmiştir.

Heidegger'e göre [hepsi yaygın anlamıyla olmak üzere] *alētheia*, hakikat değildir; *doksa*, aldatici değildir, *physis*, doğa değildir; *logos*, akıl değildir; *dikē* (*δίκη*), adalet değildir; ve bunların yanı sıra varlık (*eon*) ve düşünme (*noein*), birbirinden bağımsız değildir ama aynı da değildir; sonradan ayrılabilmiş olmaları da kökende birbirlerine ait olmaları, böyle bir ilişkide bulunmaları nedeniyledir. Ayrıca Parmenides'in şiiri de sıradan bir şiir değil, öğretici-şiir ya da onun ifadesiyle “didaktik şiir” dir.

Kanaatimize göre, bütünüyle kaçınmaya çalıştığı anakronik yaklaşım, onu Yunan felsefesinde bir arkeoloji çalışması yapmaya itmiş ama düşüncelerini ortaya koyarken kendi eyleminin zamanını ve bir mekân olarak içinde yaşadığı dünyayı da unutturmamıştır. Yani Heidegger'in Yunan felsefesine yaklaşımı günümüzün deyimiyle “nostaljik” değildir. Aksine o geçmişe bakmayı en çok da yaşadığı zamanın ve içinde bulunduğu genel anlayışın doğurduğu sorunlara çözüm olarak uygun görmüştür. Çünkü ona göre Yunan felsefesinin özellikle de bu ilk dönemi [Platon'a kadar olan kısım] henüz kavramların kökensel anlamını yitirmediği, insanın kendini doğadan koparmadığı, düşünmenin bir anlamda sonradan ve belki [bugün] olduğu gibi “kirlenmediği”, felsefenin doğal ve saf halidir.

Asıl çalışmamızın temel konusu olan “varlık ve düşünme” başlığına yaklaşımımız, tüm bu nedenlerle, yaygın görüşlere karşıt duran (ama bu yaklaşımlarıyla yaygınlık kazanmamış) Heidegger'in bu konudaki görüşleri ve yorumlarının desteğiyle olmuştur.

İnsan dünyada ne yaparsa, bunu kendisi de varolanlar (*ta onta*) arasında bir varolan olarak yapar. İnsan bir Var-olan olarak Var-olan'dır (*on hen on*). Daha bu aşamada bile “-dır”dan (*estin*) kastedilen, insanın var olduğudur yani insan var-dır (*estin*). Dünyadaki varoluşu bir Var-olan (*ta onta*) olmasından kaynaklanır. Var-olanı var kılan şey, Var-olmadır (*einai*).

Heidegger, bu ilişkinin aynı zamanda bir bağlantı olduğunu ancak kendi içinde çözümlenmediği sürece bir karmaşıklık taşımaya da devam ettiğini belirtir. Felsefede çoğu zaman bahsedilen Var-olmadır (*einai*) ancak bununla kastedilen Var-olan'dır (*to eon*). Daha önce şiirin yorum kısmında da bahsedildiği gibi, her şey bir var-olan'dır. Sadece örneğin bir kalem, kapı ya da ağaç değil aynı zamanda Heidegger'in deyişiyle “benim şimdiki konuşmam ve sizin dinlemeniz ve dikkatinizi vermeniz...” de var-o-

lan'dır (Heidegger, 2010: 18). Var-olan'ın (*eon*) içinde bir var-olan (*on ti*) olarak, onu sürekli deneyimleriz ve kavrarız. Ancak Var-olma (*einai*) konusunda durum daha farklıdır. Onu da belki bir nebze anlarız ama Var-olan'ı kavrayışımız gibi kavrayamayız. Bu kavrayışa ulaşmanın yolu ise Var-olan (*to on/to eon*) ile Var-olma (*einai*) arasındaki içsel bağlantıyı doğru oluşturmakla/çözmekle mümkün olacaktır.

Bu iç içe geçmişlik Var-olan (*to on/to eon*) ile Var-olma'yı (*einai*) bir arada tutar. Bundan ilk söz eden kişi Parmenides'tir. Parmenides'te bu ilişki daha eski biçimiyle *ta eonta* ve *emmenai* şeklindedir. Hem aynılığın hem de ayrımın içerilmesi konunun anlaşılmasını güçleştirir. Oysa ne zaman bir Var-olan'dan söz edilse, orada aynı zamanda Var-olma da vardır.²²

Buna yol açan, Var-olan'ın (*to on*) Var-olma anlamına gelmesidir.²³ Ama aynı zamanda aralarında bir ayrım da vardır. *To on/to eon=to einai*, yani Var-olan=Var-olmadır. Bunu şöyle açmak mümkündür. Biz dile getirirken herhangi bir Var-olan (*To on*) için Var-olma (*einai*) demeyiz, Var-olan da demeyiz. Onun yerine "bir var-olan" deriz.²⁴ Çünkü onu hem algılayışımız hem de adlandırmamız böyledir, aynı zamanda onu bu şekilde deneyimleriz. Yani örneğin benim kalem için söyleyeceğim şey, onun "bir var-olan" olduğudur. Var-olan (*eon*) dediğim zaman ise daha genel, adına tam olarak "toplam" da denilemeyecek bir bütünlükten söz ederim. Daha da ötesi gerçekte kalemi algımlarken, Heidegger'in de belirttiği gibi, onu Var-olan ya da "bir var-olan" olarak değil, olduğu gibi ve kendiliğinden algılarım. Onu düşünürken, onu bir Var-olan (*To on*) ya da "bir var-olan" (*on ti*) olarak düşünmem. Bu bir tür kendiliğinden anlaşılabilirlik ve yine Heidegger'in deyişiyle kendiliğinden anlaşılabilir her şey gibi bir yanıyla da bilinmez olarak kalır.

Peki, Var-olan (*on*) ve Var-olma (*einai*) dediğimizde, "bu ya da şu var-olan, pek çok var-olan nesne; bitkiler, hayvanlar, insanlar, insan eserleri, tanrılar, bütün var-olan, birlikte, tek tek var-olanın sayılı toplam tutarını" yani bu tek tek var-olanların toplam sayılabilirliğini mi kastederiz? Heidegger bu soruları konunun açığa kavuşturulmasında can alıcı sorular olarak ortaya koyar. Bu soruyu farklı bir şekilde düzenlersek, Var-olan (*to on*) aşağıda gösterildiği gibi tek tek var-olanların (*on ti*) toplamı mıdır?

²² Martin, Heidegger, *Aristoteteles Metafizik Θ 1-3 Gücün Neliği ve Gerçekliği*, Çev. Saffet Babür (İstanbul, BilgeSu Yayıncılık, 2010), 19.

²³ Türkçede ortaç, diğer söyleyişle sıfat-fil ya da partisip (participial), bir fiilin cümlede sıfır görevinde kullanılmasını ifade eder. Fiillerin sonuna -en, -esi, -mez, -ar, -di(k), -di(ği), -ecek ve -miş ekleri getirilerek oluşturulur. Varol-an sözcüğü de aynı şeyde varolmak fiilinin -an ekiyle oluşturulmuş sıfat-fil/ortaç halidir. Özellikleri fiillerden türemeleri ve eylem anlamlarını kaybetmemeleridir. İşle-yen, gel-en, geç-en de bunun gibi örneklerdir.

²⁴ Heidegger, *Aristoteteles Metafizik Θ 1-3 Gücün Neliği ve Gerçekliği*, 20.

"Var-olan" (to on) = "bir var-olan" (on ti) + "bir var-olan" (on ti) + "bir var-olan" (on ti) + ...

Heidegger, ilk anda böyle kabul edilse bile ortaya hemen başka soruların ve tuhaf-
lıkların çıktığından bahseder. Bu şekilde kabul edildiğinde ve (diyelim ki) bir sona
kadar da ulaşıldığında, başlangıç noktasına baktığımızda olmayan bir şeyden değil
tam da belirli "bir varolan"dan ("a") başladığımızı görürüz. Ancak toplama işlemini
bitirmeden bir Var-olan'a (To on) ulaşamayacağımız da ortadadır. Çünkü henüz
Var-olan'a (To on), o toplama sahip değiliz. Yine de saymada başlangıç noktamız olan
ilk "bir var-olan"ı (on ti) çekip aldığımızı düşünelim. Tabloda tek tek var-olanların
(on ti) toplamından oluşan bir Var-olan var ama henüz bunu bilmiyoruz. Bu Var-olan
(To on) ideal olarak sayma sonucunda belirlenecek olandır.

Heidegger bu toplamda yola çıktığımız şeyin tam da "sayılmamış bir toplam"
olduğunu söyler.²⁵ Bizim için ilk olan bu "toplama"dır (To on). Buna karşılık saymada
ilk olarak aldığımız şey bu değildir, aksine yukarıda "a" olarak altı çizilen "bir var-olan"
dır (on ti). Bizim bir, iki, üç... şeklindeki saymada "bir" olarak aldığımız şey,
gerçekte ilk değildir. Bizim için ilk olan "sayılmamış toplam" yani Var-olan'dır (To
on). Bu toplamın, bir miktar olduğu ortadadır ama ne kadar olduğu (sayılacaksa eğer
sayma bitmeden) ortada değildir.

Heidegger genel olarak yaptığı gibi, öncelikle bu yaklaşımı bir temele oturtmaya
çalışır ama asıl göstermek istediği, böyle tasarlanabilecek olanın aslında böyle olmadı-
ğdır ve yapmak istediği daha da çok "neden" böyle olmadığı sonucuna varmaktır.
Eşitliğin sağ tarafında "ilk" olduğunu düşünerek çekip aldığımız "a" yı (on ti), bu
haliyle "sayılabilir bir belirsizlik" in içinden almış gibi görürüz. Bu da onun da bu
belirsizliğin bir parçası olarak "belirsiz" diye nitelendirilmesine yol açar.

Elbette bu açıklamalar, kastedilenin hiç de Var-olan'ın (To on) tek tek var-olan-
ların (on ti) toplamı olmadığını göstermek için yapılmıştır. Var-olan (To on) hiçbir
şekilde tek tek var-olanların (on ti) toplamı değildir. Burada toplamı andıran bir
bütünlük algısı bulunur ancak bu toplam, içine girdiğimizde bu Var-olan'ın (To on)
bize dayattığı şeydir. Böyle bir Var-olan'ın (To on) mevcut oluşu, tek tek "var-olan"ları
rı (on ti) sayılabilir kılarken, Var-olan (To on) hiçbir şekilde bu tek tek "var-olan"ların
toplamı değildir.²⁶

Var-olan (To on) bize kendisini Var-olma (einai) olarak sunar. Yani Var-olan,
Var-olma'dır; To on, To einai'dır. Var-olan tam da biz onu "Var-olan" olarak aldığımızda
("tek tek var olanların 'dingin' dayatması") Var-olma'dır.²⁷ Buradan daha açık
anlaşılması gereken, ne zaman Var-olan'dan (To on) söz edecek olsak aynı zamanda

²⁵ Heidegger, *Aristoteles Metafizik Θ 1-3 Gücün Neliği ve Gerçekliği*, 20.

²⁶ Heidegger, *Aristoteles Metafizik Θ 1-3 Gücün Neliği ve Gerçekliği*, 20.

²⁷ Heidegger, *Aristoteles Metafizik Θ 1-3 Gücün Neliği ve Gerçekliği*, 23.

Var-olmadan (*einai*) da söz ediyor oluşumuzdur. Dolayısıyla Var-olan'ın (*To on*) ne olduğunu ortaya koyduğumuzda Var-olma'nın (*einai*) ne olduğunu da belirleme yoluna gireriz.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi ortaya çıkan şey, *to on to hēn*, Var-olan'ın (*To on*), Bir (*hēn*, *ēv*) olduğudur. Var-olan (*To on*), Bir'dir (*hēn*). Var-olma (*einai*), Bir'dir (*hēn*) yani Var-olan olarak Var-olan'dır. Heidegger, Parmenides'in Bir'in (*hēn*) Var-olma'nın (*einai*) üzerine gelmesine izin vererek Var-olan (*To on*) hakkında bu ifadeyi dile getirdiğini söyler. Ona göre, "Böylece Parmenides felsefede ilk kesin hakikati dile getirmiştir."²⁸

Burada "ilk hakikat" nitelmesi, zaman açısından öncelik belirtmez, ilk bulunmuş hakikat anlamını taşımaz. Aksine bütün öteki hakikatlerden önce gelen ve onların arasında parlayan ilk hakikattir.

Parmenides'in "Var-olan Bir'dir" (*to on to hēn*) ifadesi, genellikle çoğu araştırmacı tarafından "hem ilkel hem yanlış", "acemice", "yetersiz" ve "değersiz" gibi sıfatlarla nitelendirilir. Heidegger aynı metninde, bu ifadenin yanlışlığı konusunun ayrı bir inceleme konusu olması gerektiğini ama ilkel oluşu yönündeki değerlendirmelerin, tam da sözcüğün içerdiği ilk-el, ilk olan, başlangıçta olan anlamında doğru kabul edileceğini belirtir. Ona göre gerek felsefede gerekse insanın var olmasının bütün asıl olanaklarında, gelecek hiçbir zaman başlangıçta olanın büyüklüğüne erişemeyecek niteliktedir. Bu büyüklük gelecekte asıl ve değerli olacak şeyler için bir engel olmayacak, aksine olması gerektileri gibi asıl ve hakikatli iseler, onların da büyüklüklerini perçinleyici nitelikte olacaktır. Felsefe tarihinde Parmenides'ten beri tüm uğraşlara rağmen bu noktaya ulaşılamamış olması ise, ona göre, felsefenin bu "ilk hakikat"ini muhafaza etmede yeterince güçlü olabildiğinin göstergesidir.²⁹

Böyle bir değer, sadece konserve edilerek (bozulmadan) korunmasıyla değil, kendinden başlıca başka soruların doğabilmesi ve bunların cevaplarının bulunmasıyla canlı kalacaktır. Parmenides'te Var-olan (*eon*) ve Var-olma (*einai*) eşitlenmesinin (*To on=To einai*) keyfi bir şema olmadığı, aksine felsefenin temel bir sorusunu ve cevabını içerdiği ortaya konulmalıdır.

Var-olan'la (*To on*) ilgili olan şey, Var-olma'dır (*einai*). Daha önce de belirtildiği gibi, burada Var-olan, Var-olan olarak Var-olan'dır (*on hen on*). Ancak tam da bu şema Var-olan (*To on*) ile Var-olma (*To einai*) arasındaki ayrımı da birlikte getirir. Var-olan'ı, var-olan'dan ayırmakla, bu ayrım da gerçekleşmiş olur. Aksi halde, tek tek var-olan (*on ti*) ile Var-olan (*To on*) ayrımı gizli kalmış olurdu.³⁰

²⁸ Heidegger, *Aristoteteles Metafizik Θ 1-3 Gücün Neliği ve Gerçekliği*, 23.

²⁹ Heidegger, *Aristoteteles Metafizik Θ 1-3 Gücün Neliği ve Gerçekliği*, 23.

³⁰ Heidegger, *Aristoteteles Metafizik Θ 1-3 Gücün Neliği ve Gerçekliği*, 25.

Heidegger'in XI. Dersi

Heidegger, *Was Heisst Denken?*³¹ [Düşünmek Ne Demektir?] başlıklı toplam 21 dersten oluşan eserinde XI. dersini Parmenides'in 6. fragmanının [B6]³² ilk satırında geçen *eon emmenai*'a (ἐὼν ἔμμεναι) ayırır. *Emmenai, einai*'ın arkaik dildeki şeklidir. "Düşünmeye çağırın nedir?" temel sorusunu esas alan metninde Heidegger, düşünmenin ne olduğundan başlayarak geleneksel düşünmenin ne olduğunu sorgulamaya kadar varır. *Logos*'un mantığa dönüşme çizgisini erken Yunan felsefesinin sonu, Batı felsefesinin ise ona bugünkü zeminini sağlayan başlama noktası sayarak, bu anlamı (mantık) dışarıda bırakır. Düşünmenin temel doğasına dönmek gerektiğinden söz eder. Bu anlamda Parmenides'in şiiri onun için belirleyicidir.

Eon ve *emmenai* (*einai*), İngilizceye *being* ve *to be*; Latinceye *ens* ve *esse* olarak çevrilmiştir. Bu çalışmada ise "Var-olan" ve "Var-olma" olarak kullanılmaktadır. Ancak Heidegger asıl çevirinin Yunancanın kendi içinde yapılması gerektiğini belirtir.³³ Yani bize önerdiği bir dil-içi çeviridir. Bunun yolu ise kendimizi transpoze³⁴ etmekten geçer. Böyle bir transpozisyon, ancak bir "sıçrama" ile gerçekleştirilebilir. Bu sıçrama ise *eon emmenai* sözcüklerini gören, Grek kulaklarıyla, ifadelerini ve sözlerini işiten bir sıçramadır. Heidegger, hemen ardından da söylenen bir şeyi görüp göremeyeceğimizi sorar. Sözcüklerin seslerle anlattığından daha fazlasını, beden gözünün gördüğünden daha fazlasını görebileceğini ifade eder. Ancak bu kendiliğinden olacak bir şey değildir. Bunun için uzun ve yavaş bir hazırlık gerekir.

Eon (ἐὼν) yani Var-olan, dilin her bir kelimesinde dile gelir. Sadece tek tek sözcüklerde değil, sözcüklerin birleşmelerinde (bağlaç), bilhassa da birleşme noktalarında konuşur. Yani, dilin içinde konuşur ve söylemenin, ifade etmenin imkânlarını içerir.³⁵ Görmedeki böyle bir sıçrama, görülen şey için nedenler ya da karşıt-nedenler ileri sürmenin asla sağlayamayacağı bir yararda bulunur. Sadece görülen ve tekrar görülen şey, gösterilebilir. Böyle bir görme de belirleyici olan görünmedir.

Eon (ἐὼν), Var-olan, mevcut olandır; *emmenai* (ἔμμεναι) ise Var-olma, mevcut olma. *Eon*, kendini bize sunan mevcut olandır.³⁶ Burada ve hazır bulunan, bizimle olandır. Bu da karşımızda duran demektir. Nesne, burada oluşuyla ve mevcudiyetiyle belirlenir.

³¹ Martin Heidegger, *Was Heisst Denken?* (Tuebingen, Max Niemeyer Verlag, 1954). İngilizcesi, *What is Called Thinking*, Translated by Fred D. Wieck and J. Glenn Gray (New York, Evanston, and London: Harper & Row, Publishers, 1968).

³² Biri söylemeli ve idrak etmelidir var-olanın var olduğunu; Çünkü mümkündür var olmak [χρητὸ λέγειν τε νοεῖν τ' ἐὼν ἔμμεναι· ἔστι γὰρ εἶναι]

³³ Martin Heidegger, *What is Called Thinking?* [A Translation of *Was Heisst Denken?*], Çev. J. Glenn Gray (New York, Evanston, and London, Harper & Row, Publishers, 1968), 232.

³⁴ Transpoze, matematikte matrislerle ilgili kullanılan bir terimdir. Bir matrisin transpoze edilmesi, satırlarıyla sütunlarının yer değiştirilmesidir.

³⁵ Heidegger, *What is Called Thinking?*, 233.

³⁶ Heidegger, *What is Called Thinking?*, 234.

Eon, aynı zamanda “Var-olan’ın Var-olması”dır (*eon emmenai*). Düşünme ona dikkat kesilir ve onun adını ona verir. Düşünme ile ifade edildiğinde, bu söylenmiş şey, sadece üzeri örtük bir sözcüktür. Heidegger bunun bir icat değil, bir keşif olduğunu söyler. Çünkü düşünmede ifade edilmediğinde de ordadır ama henüz üstü açılmamış, örtüsü kaldırılmamıştır. Düşünme/kavrayış (*noein*) bunu keşfeder. Bu dilde zaten ifade edilenin, *eon*’un, “Var-olanın Var-olması”nın (*eon emmenai*) keşfedilmesidir.³⁷ Sadece düşünme uyandırıcı olabilir ve Var-olması açısından Var-olan’a (hazır bulunan) kulak kesilmeye çağırabilir. Var-olan (*eon*), böylece gizlenmemişlikten yükselendir.

Parmenides, B6’da *legein te noein te*, “söyleme ve düşünme” (λέγειν τε νοεῖν τ’) için *noein* ve *eon emmenai*; “Var-olan’ın Var-olması” ifadesi için, sadece *einai* ya da daha basit bir ifadeyle *eon* der. Genel olarak *noein*, düşünme olarak çevrilsen bile bu basit bir düşünme değildir. *Noein*, *einai*’a (Var-olma) odaklanmış ve ona bağlı kalan genişlikte bir düşünmedir. Parmenides’te *noein*, sadece ruhla ya da onun ruhsal faaliyetleriyle ilgili bir düşünme değildir. *Noein* olarak *noein*, *einai*’la birlikte ve böylece *einai*’ın kendisine ait olandır.³⁸ Parmenides bunu hem B3’te (“çünkü aynı şeydir düşünmek ve var-olmak”) ve hem de daha geniş bir şekilde B8.34’te (“düşünme de aynı şeydir”) ifadeleriyle ortaya koyar.

Daha önce de belirtildiği gibi, *eon emmenai*, *einai* yani “Var-olanın Var-olması” ve *noein* de *legein*’le bağlantısıyla birlikte “içselleştirmek/özümsemek” anlamına gelmekteydi. İki fragmanda da geçen *auto* (aynı) sözcüğü (τὸ αὐτὸ, B3 ve ταὐτὸν, B8.34) düşünmenin (*noein*) ve Var-olma’nın (*einai*) aynı olduğu anlamına gelmez. Burada kastedilen doğrudan “özdeşlik” de değildir. Yunanca özdeş sözcüğü *homoî*’dir (ὅμοιον). Ama Heidegger yine de bunun bir tür özdeşlik, birlikte ait olma gibi anlaşılması gerektiğini söyler. Bunun bir kanıtı olarak da Parmenides’in B8.36, 37’deki şu ifadesine dayanır:

“keşfedeceksin düşünmeyi [*noein*], zira hiçbir şey ne vardır ne de var olacaktır

Var-olanın [*eon*] dışında...”

[οὐ γὰρ ἄνευ τοῦ ἑόντος, ἐν ᾧ πεφατισμένον ἔστιν,
εὐρήσεις τὸ νοεῖν]

Parmenides burada “Var-olma’nın dışında” (ἄνευ τοῦ εἶναι) demektense, “Var-olan’ın dışında” (ἄνευ τοῦ ἑόντος) der. Burada, *aneu* (ἄνευ) sözcüğü “...nın dışında” anlamına gelen “-sız” sözcüğüdür. *Aneu*, “birlikte” anlamına gelen *syn* (συν) sözcüğüyle zıt anlamlıdır.

³⁷ Heidegger, *What is Called Thinking?*, 235.

³⁸ Heidegger, *What is Called Thinking?*, 240.

"Var-olanın Var-olması"na (*eon emmenai*) odaklanmasına bağlı olarak *noein*'in temel doğası ile *eon* bu şekilde birlikte ait olur. Böylece, "Var-olanın Var-olması" (*eon emmenai*), *eon* (ἐόν), *noein*'i (νοεῖν) kendisine ait bir şey olarak içinde tutar ve muhafaza eder.³⁹

Heidegger, *eon*'dan (Var-olan), "bizi kendi doğasına kabul ederek orada muhafaza ettiği düşünmenin temel doğasına çağırın" olarak bahseder. Ona göre, Parmenides bunu yukarıda alıntılanan fragmanlarda [B3, B8.34-36] yapmıştır. Bu, doğrudan bir çağrı olarak ifade edilmese de "Var-olanın Var-olması"nda (*eon emmenai*) bizi *einai*'in içindeki *noein*'e yönlendirerek onun doğasındaki düşünmeye çağırın bir çağrıyı dile getirmiştir.

Sonuç Yerine

Parmenides kendi felsefesini kurarken hiçbir şekilde kendinden önceki filozofları ve *mythos*'ları yok saymamıştır. Kendisini hem Antik Yunan şiirinin iki büyük ismi Homeros ve Hesiodos'un devamı olarak görerek düşüncelerini şiirle dile getirmiş, şiirin imkânlarından yararlanmış, hem de felsefesini, önceki filozofların görüşlerine kimi zaman eleştirel yaklaşarak, kimi zaman da onların önemli bulduğu görüşlerini ya da ilkelerini alıp geliştirerek veya dönüştürerek kurmuştur.

Günümüz literatüründe yerleşmiş haldeki "Varlık" ve "düşünme" sözcüklerinin Parmenides felsefesindeki karşılığı *eon* ve *noein*'dir. Bu felsefenin diğer temel taşları da belirtildiği gibi *alêtheia*, *doksa*, *eon*, *nous*, *noein*, *logos*, *legein* ve *einai*'dir.

Bu felsefede insan, aslında hep öyle olmuş olmasına rağmen, ne zaman var-olanlara dikkat kesilmeye başlar ve kendisinin de aynı öyle bir var-olan olduğunu hissederse, o zaman hem kendi Var-olmasını (*einai*) hem de var-olanların arkasındaki Var-olan'ı (*eon*) kavrar. Şeylerin ve var-olanların sadece gördükleri ya da o ana dek bildikleriyle sınırlı olmadığını görür. Diğer var-olanların arasında farklı olduğunu fark ettiğinde dil onun yardımına koşar. Çünkü Heidegger'in dediği gibi dil, Varlığın sözcüklere gelmesidir. Var-olan (*eon*), var-olanlara (*ta onta/on ti*) dağılarak ve onlara yerleşerek, onları adlandırarak var kılar. Görmekle kavramanın, söylemekle düşünmenin, var olmakla konuşmanın, işitmekle görmenin, görmekle kavramanın iç içeliğinde kendisi konuşmadığında da işitmeyi öğrenir. İşittiği bu ses kendi var-olmasının sesidir.

Varlık'la Düşünme arasındaki kopmaz bağın üçüncü ilişkisi Var-olmadır (*einai*). İnsan bunu kavrayarak, *nous* ile bilir ve kavradığı şey ise içinde bulunduğu hakikattir, *alêtheia*'dır. Hakikatin olduğu her yerde de unutulmuş içine terk edilmiş bir şey daha gün yüzüne çıkar ve böylece üstü açılmış olur. Bu da bütün gizlenmemişliği içinde insanı Var-olma'ya ve böylece düşünmeye çağırır.

³⁹ Heidegger, *What is Called Thinking?*, 241.

Kaynakça

Aristoteles. *Organon I- Kategoriyalar*, Çev. Hamdi Ragıp Atademir, 2. bs., Ankara, MEB, 1963.

Aristoteles. *Metafizik*, Çev. Ahmet Arslan. İstanbul: Sosyal Yayınları, 2010.

Aristoteles. *Nikomakhos'a Etik*, Çev. Ahmet Arslan. İstanbul: Ankara, BilgeSu Yayıncılık, 2007.

Cassin, Barbara (ed.). *Dictionary of Untranslatables: A Philosophical Lexicon*, Translation edited by Emily Apter, Jacques Lezra and Michael Wood, Translated by Steven Rendall, Christian Hubert, Jeffrey Mehlman, Nathanael Stein and Michael Syrotinski. Princeton: Princeton University Press, 2004.

Drozdek, Adam. *In the Beginning was the apeiron – infinity in Greek Philosophy*. Stuttgart: Freinz Steiner Verlag, 2008.

Heidegger, Martin. *What is Called Thinking?* [A Translation of Was Heisst Denken?], Çev. J. Glenn Gray. New York, Evanston, and London: Harper & Row, Publishers, 1968.

Heidegger, Martin. *Aristoteles Metafizik Θ 1-3 Gücün Neliği ve Gerçekliği*, Çev. Saffet Babür, İstanbul: BilgeSu Yayıncılık, 2010.

Herakleitos. *Fragmanlar*, Çev. Cengiz Çakmak, 2. bs. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2009.

Jaeger, Werner. *İlk Yunan Filozoflarında Tanrı Düşüncesi*, Çev. Güneş Ayas. İstanbul: İthaki Yayınları, 2011.

Peters, Francis E. *Antik Yunan Felsefesi Terimler Sözlüğü*, Çev. ve Haz. Hakkı Hünler. İstanbul: Paradigma Yayınları, 2004.

Yıldız, Nedim. "Protagoras'ın Dini ve Tanrısal Konular Hakkındaki Görüşleri", <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iufad/article/viewFile/1023012672/1023011900> (çevrimiçi).

